

ПЕНДЕРЕЦЬКИЙ О.В., доцент
Івано-Франківського національного
університету нафти і газу

ЕКОЛОГІЧНІ РИЗИКИ В КАРПАТСЬКОМУ РЕГІОНІ

Наявність промислового виробництва є одним із найважливіших чинників який впливає на екологічні ризики, тому проблема управління природокористуванням є найактуальнішою в народногосподарському комплексі регіону. Використання рекреаційних ресурсів впливає на екологічний стан території – чистота або забруднення вод, повітря, ґрунтів, порядок чи безлад у соціально-політичному житті суспільства, економіці країни. Для організації відпочинку необхідне поєднання певних умов та ресурсів, а також вдосконалення методологічних підходів у сфері управління екологічними ризиками, що викликано низькою ефективністю природоохоронної діяльності на підприємствах.

Політика раціонального природокористування це, на сам перед, цілеспрямована діяльність законодавчих і виконавчих владних структур, громадських організацій, працівників виробничо-господарської сфери та безпосередньо пересічних громадян щодо реалізації ними екологічних, економічних та соціальних відносин, спрямованих на мінімізацію негативних і в першу чергу екологічно згубних наслідків життєдіяльності людини. Це може бути досягнуто за умов організації в економіці країни маловідходного господарського механізму, його спрямованості на виключно раціональне природокористування та уникнення надзвичайних ситуацій [1, с.3].

Сьогодні тенденції відстежуються згідно з умовами розвитку соціально-економічних систем (зміни в навколишньому природному середовищі і відповідні трансформації його ресурсної складової), потребують конкретних кроків щодо підсилення розвитку не тільки національної, але й міжнародної страхової справи. Йдеться про підтримку вирішення нагальних завдань, а саме:

- впровадження екологічно орієнтованої техносфери, що спрямована на суттєве зменшення антропогенного впливу на навколишнє середовище і, згідно з міжнародними угодами, потребує більшої уваги до розширення страхування ризиків негативних впливів на довкілля;

- раціональне використання природних ресурсів, сприяння розширенню використання у світовому масштабі поновлювальних ресурсів і заміна ними неоновлювальних, що вимагатиме страхування з метою збереження якості ресурсів, як основи для одержання в перспективі товарного продукту і відповідного прибутку;

- підвищення значення в економіці саме трудових ресурсів потребує нових підходів, які зосереджуватимуть увагу не тільки на страхуванні здоров'я, а й передбачатимуть весь комплекс заходів щодо підвищення якості трудових ресурсів та їх відтворення – в першу чергу інтелектуальної складової тощо.

Внаслідок видобування, збагачення та переробки корисних копалин, нагромадження порожньої породи та відходів виробництва відбувається концентрація шкідливих елементів і важких металів, радіонуклідів тощо, що призводить до важких захворювань і навіть масової загибелі рослин і тварин. До важких соціоекологічних наслідків призводить транспортування вантажів, бурових установок по бездоріжжю, пересування важких самохідних агрегатів, тракторів. Значний негативний вплив на природне середовище має будівництво й експлуатація різноманітних будівель та інженерних споруд. Нині дедалі частіше техніко-будівельній діяльності на родючих землях передують знімання, переміщення та зберігання ґрунтів, які потім використовуються для покриття інших територій з гіршими ґрунтами чи для рекультивації кар'єрів, териконів. Слід передбачити чіткі еколого-економічні відносини між власником та користувачем надр, які б враховували плату за землю, надра, штрафні санкції за порушення природоохоронного законодавства [4, с.147].

Як на глобальному, так і регіональному рівнях (у межах типового природно-територіального комплексу) під час господарської діяльності виникають природні, техногенні і соціальні ризики. Їх визначення вже стало

найактуальнішим із завдань, розв'язання якого дасть змогу ефективно попереджувати певну кількість негативних процесів. У випадках, коли ці процеси неможливо попередити, доцільно застосовувати механізм страхування від негативних наслідків. Практика застосування вивіреного механізму оцінок ризиків дасть змогу проводити ефективну роботу з попередження або відвернення цілого ряду небажаних ситуацій і викликаних ними негативних наслідків. Як відомо, витрати на попередження негативних наслідків у 15 разів менші витрат на ліквідацію цих наслідків.

Аналіз формулювань поняття “ризик” та його класифікації дозволяє систематизувати існуючі підходи і сформулювати визначення ризику як імовірність настання небажаної випадкової події; втрати, пов'язані з настанням небажаної випадкової події; небезпека помилкового рішення і втрат; діяльність, пов'язана з подоланням невизначеності; стимул для отримання додаткового прибутку дозволив виявити причини, що обумовлюють її динамічність, відсутність єдиної думки відносно систематизації ризиків. Серед класифікаційних ознак, за якими проведено систематизацію є: джерело виникнення; масштаб впливу; природа екологічного ризику; вплив екологічного стану та характеру діяльності; терміновість впливу; терміновість виникнення; імовірність збитку; вплив на людину. Класифікація дозволяє стратегічно визначити ефективні напрями зниження екологічного ризику. Аналіз кризових ситуацій, що склалися в екологічній сфері, частота таких ситуацій і їх тягар дають підставу акцентувати увагу на виділенні екологічних ризиків із загальної системи ризиків. У визначенні й оцінці екологічних ризиків потрібно виділити ряд особливостей: цей вид ризиків пов'язаний з іншими ризиками; знання, що є на цей час, є недостатніми, для визначення рівня небезпеки; динамічність нормативно-законодавчої бази; розвиток технологій, які призначені для розв'язання екологічних проблем; збільшення активності громадськості щодо захисту навколишнього середовища. Під управлінням екологічними ризиками потрібно розуміти методи, що дозволяють виявляти рівень невизначеності, прогнозувати настання ризикових подій і вживати заходи щодо запобігання або

зменшення негативних наслідків їх реалізації з урахуванням соціально-економічних, екологічних і інших аспектів діяльності підприємства. Методологія передбачає виявлення основних джерел і чинників екологічної небезпеки (оцінка ризику) [2]; дослідження закономірностей, принципів і основних напрямів подальшого розвитку (прогнозування ризику); визначення найбільш ефективних шляхів скорочення екологічної напруженості.

Оцінка ризику передбачає виконання ряду етапів. Першим з них є ідентифікація небезпек, результат якої – перелік небажаних подій, що призводять до аварії. Другий етап – це оцінка імовірності настання аварійної ситуації. На цьому етапі використовуються статистичні дані з аварійності та надійності технологічної системи, застосовуються логічні методи аналізу так званих "дерев подій" і "дерев відмов", а також експертна оцінка думки фахівців у даній сфері. На заключному етапі аналізу ризику проводять оцінку впливів наслідків аварії на людей, майно і навколишнє середовище. Оцінка ризику може бути диференційною і комплексною. Диференційну оцінку пропонується проводити за допомогою одиничних, або часткових показників, які дають характеристику тільки однієї із властивостей безпеки. У той час як комплексну оцінку можна проводити з використанням комплексу показників, що відображають властивості декількох рис безпеки як середовища мешкання людини, так і обладнання або технологічного процесу. При проведенні комплексного аналізу імовірнісних втрат, визначенні оцінки ризику важливо не тільки встановити всі джерела ризику, але і виявити, які джерела домінують. При цьому доцільно класифікувати всі можливі втрати за ознакою впливу на діяльність фірми на ті, що визначають і побічні (непрямі). До визначальних втрат можуть бути віднесені такі втрати, які при своєму виникненні безпосередньо впливають на діяльність підприємства, а до побічних ті, вплив яких на фірму здійснюється опосередковано.

Найбільш об'єктивною оцінкою рівня екологічної безпеки, що об'єднує різні її аспекти (технічний, економічний, екологічний і соціальний), є оцінка сумарного ризику, під яким розуміється виникнення і розвиток несприятливих

природно-техногенних процесів, що супроводжуються, як правило, істотними екологічними наслідками. Нами виділені якісний і кількісний види аналізу ризику, причому результати якісного аналізу служать базовою інформацією для здійснення кількісного аналізу, на основі якого проводиться оцінка ризику і здійснюється його прогнозування.

В основі концепції управління екологічним ризиком покладено такі принципові положення: повністю виключити екологічний ризик неможливо, завжди зберігається імовірність його виникнення; ризику можна запобігти, знизити або прийняти; управління ризиком, досягнення його результативності передбачає застосування різних за формою, дієвістю законодавчо-правових, організаційно-економічних, техніко-технологічних методів; незалежно від форм вияву екологічного ризику найбільш ефективним є здійснення системних, охоплюючих усі рівні можливих виявів, заходів. Зниження ступеня ризику може відбуватися або зовнішніми, або внутрішніми методами, пов'язаними із зменшенням несприятливого впливу тих або інших чинників на виробництво (превентивні заходи). Екологічний менеджмент відноситься до внутрішніх, а екологічне страхування як до внутрішніх, так і до зовнішніх методів зниження ступеня екологічного ризику. Задачею екологічного менеджменту є запобігання негативному впливу виробництва на навколишнє середовище, а екологічне страхування дозволяє здійснити передачу, перекладення ризику. Це обумовлює можливість їх використання як підсистем управління екологічними ризиками.

Узагальнюючи різні підходи щодо екологічного менеджменту, а також урахувавши сучасні переконання, можна дати таке визначення: екологічний менеджмент – частина загальновиробничої системи менеджменту, яка направлена на безперервне вдосконалення екологічних характеристик і реалізує цілі охорони навколишнього середовища при плануванні, проведенні й контролі виробничих дій для забезпечення зниження негативного впливу на навколишнє середовище і з метою підвищення конкурентоспроможності продукції, що випускається. Екологічний менеджмент запропоновано розглядати складовою частиною цілісної системи менеджменту підприємства, у зв'язку з цим він

повинен виконувати функції планування, організації, мотивації, моніторингу і контролю.

До задач, що пов'язані із екологічними ризиками додатково відносяться: оцінка впливу виробничих процесів на навколишнє середовище; розробка власної екологічної політики; перевірка стану навколишнього середовища в районі розташування підприємства з метою виявлення слабких місць [3]; навчання персоналу питанням охорони навколишнього середовища.

Основною проблемою для практичного застосування екологічного ризику у сфері страхування є початкова різноспрямованість інтересів: з одного боку, виробників із максимізації прибутку, з іншого – суспільного інтересу щодо збереження сприятливого навколишнього середовища.

Список використаних джерел:

1. Пендерецький О. В. Промисловий туризм в Україні: стан, перспективи розвитку / О. В. Пендерецький // Український географічний журнал. – 2010. – № 3. – С. 48 – 51.
2. Пендерецький О. В. Екологічні аспекти розвитку промислового туризму в нафтогазовидобувних регіонах України. / О. В. Пендерецький// – Івано-Франківськ: Науковий вісник ІФНТУНГ. – 2009. Вип.4(22). – С.148 – 152.
3. Рудько Г. І. Екологічна безпека та раціональне природокористування в межах гірничопромислових і нафтогазових комплексів / Г. І. Рудько, Л. Є. Шкіца // Монографія. – К., ЗАТ «НІЧЛАВА». – 2001. – 528 с.
4. Джигирей В. С. Екологія та охорона навколишнього природного середовища. / В. С. Джигирей // Навч. посіб. – 5-те вид. випр. і доп. – К.: «Знання», КОО. 2007. – 422 с.
5. Буравльов Є. П. Безпека навколишнього середовища / Є. П. Буравльов. // Монографія. – К. 2004. – 320 с.